

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Sol Triplex In Eodem Universo

Hermann, Amand

Sultzbaci, 1676

Secunda. De causalitate Finis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95850](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95850)

ageret propter finem ultimum, non ageret ex electione, sed horum utrumquæ est absurdum, ergo non modò finis ultimus, sed etiam non ultimus veram habebit rationem finis: patet ma. quia si nullus est finis, nisi ultimus, quilibet, qui agit ex fine, debet agere propter finem ultimum, cum alius non sit, aut si non ageret, non ageret ex electione; quòd autem sequelæ sint absurdæ, probatur, tum quia aliqui vel non cognoscunt ultimum finem, vel non proponunt, tum, quia si aliquis Atheus non ageret propter ultimum finem, non propterea deberet dici, agere temerè, irrationabiliter & sine electione, ergò;

quantum verò utilis est, habet rationem medii.

QUÆSTIO II.

De Causalitate Finis.

Ante Resolutionem unum præsupponendum erit, & alterum prænotandum: ^{I.} Et quòd præsupponi debet, est, licet finis sit vera causa, non esse tamen veram causam Physicam, sed tantam intentionalem & moralem, quòd verò non sit vera causa Physica, patet ex eo, quòd dum actu causat, potissimum non existat, imò aliquando sit vix non impossibilis; quòd autem non existit Physicè, non potest Physicè influere in aliquem effectum, adeoque nequè finis; Itaque finis causa est moralis & intentionalis, in quantum scilicet virtutem habet movendi voluntatem ad sui amorem & prosecutionem, quòd est tantum intentionaliter movere. Quarè

Prænotandum etiam, Motionem ^{II.} esse duplicem, aliam Physicam, aliam moralem, seu intentionalem, Physica illa est, quæ fit à causa Physica realiter existente, & dante esse effectui, per actionem realem Physicam, qualiter movet homo navim, qui trahit eam, & ignis lignum. Motio moralis, quæ similitudinem quandam & proportionem habet cum Physica, non tamen omnimodam, & talis est, quæ bonum movet voluntatem ad sui amorem, & Consiliarius suum Principem ad Edictum aliquod faciendum, vel cassandum, quarè etiam dici solet motio Metaphorica, eò, quòd ad similitudinem causæ Physicæ allicit, trahit, & determinat suum mobile. Hocigitur præsupposito & prænotato, in hac quæstione examinandum est primò, quæ nam sit causalitas finis in actu primo & quæ in actu secundo? Et circa primum Nominales existimant, non modò bonum, sed etiam malum sub ratione mali posse esse causalitatem finis in actu primo, seu, quòd idem est, malum quæ tale posse movere voluntatem ad sui prosecutionem. Communis tamen sententia docet, solum bonum, aut aliquid sub ratione boni posse movere voluntatem ad sui prosecutionem, adeoque causalitatem finis consistere in bonitate, sive postmodum ea vera sit, sive apprehensa tantum, cum qua sententia etiam

Dico I. Sola bonitas vera, vel apprehensa potest esse causalitas finis in actu primo. Ita Scotista & Recentiores communiter. ^{III.}

Probatur primò: Autoritate tum D. Augustini serm. 144. Temp. cap. 8. ubi ait: Da mihi aliquid te velle, quòd malum est, nec te aliquid velle bonum. Et serm. 107. divers. cap. 5. Dic mihi, quid malum velis? quidquid volueris, bonum vult. Et lib. 2. Confess. cap. 5. Cum de facinore quaritur, quæ causâ factum sit, credi non solet, nisi cum appetitum adipiscendi alicujus illorum bonorum (Honorum, voluptatum) quæ infima diximus esse potuisse apparuerit, aut metus amittendi. Homicidium fecit. Cur fecit? Adamavit ejus conjugem, aut prædum, aut voluit depraedari, ut viveret, aut immit ab illo tale quid amittere, aut læsum

XIII. Probatur tertio Ad hominem: Si finis non ultimus non esset verè finis, hoc esset potissimum ex eo, quòd ordinaretur ad alium finem, sed hæc ratio non tollit, quòd minus possit habere rationem finis: ergò. ma. est Advers. probatur: Si subordinatio vel ordinatio ad ulteriorem finem tolleret rationem finis, deberet etiam tollere bonitatem, ex qua propter se amari potest, sed hanc non tollit, ergò nequè tollit rationem finis, cum ad eum aliud non requiratur, quàm quòd possit ex se & propter se amari; prob. mi. si quid tolleret bonitatem, maxime, quòd haberet bonitatem medii vel eam acquireret, sed hæc ratio non tollit, cum illæ bonitates non sint impossibiles, adeoque benè sub uno respectu possit habere rationem medii, sub alio verò rationem finis, dummodò habeat media ad se ordinata, quemadmodum idem potest esse genus, & potest esse species, species in quantum subordinatur superiori, genus verò in quantum habet sub se species, sicut etiam dicitur aliquando, imò simul Filius & Pater, filius eò, quòd ab alio sit progenitus, Pater verò eò, quòd jam alium genuerit, ergò etiam idem poterit habere rationem finis, & rationem medii, sub diverso respectu. Sed contra hanc Conclusionis partem

XIV. Opponitur Autoritas Aristotelis 2. Phy. 29. ubi ait, ad finem requiri, ut omnia ipsius gratiâ fiant, sed gratiâ finis non ultimi non omnia fiunt, ergò non erit verè finis. R. Dist. ma. ut omnia in gratiam ipsius fiant, quæ infra eum in proprio ordine continentur, concedo ma. quæ non continentur sub proprio ordine, nego ma. & dist. similiter mi. nego consequentiam, quia sicut ad genus omnia debent reduci, sic etiam ad finem, non tamen immediate & in ratione aut ordine diverso, sed sibi competente, sic est de fine. Vel dic Aristotelem locutum fuisse de fine ultimo, quòd quidem verum est, eò contra tamen falsum, quòd de ratione finis ut sic sit, ut omnia in ejus gratiam fiant, sed ut aliquid.

Instatur: De ratione cujuslibet finis est, ut propter se appeti possit, sed finis non ultimus non potest appeti propter se, ergò. mi. probatur, quia finis non ultimus appetitur propter alium, scilicet propter ultimum. R. negando mi. Quia quilibet finis non ultimus in se habet duplicem bonitatem, honestatis scilicet, & utilitatis, in quantum honestus est, per se appeti potest, & habere rationem finis, in

se ulcisci exarsit. Divi Bernardi serm. 5. in vigili. Nati. ubi in fine sic claudit: *Nam desideria quidem nostra in tribus maxime constituta videntur, quod decet, quod expediat, quod delectat, hæc sunt, quæ concupiscimus, omnes quidem omnia, sed aliu magis hoc, aliu magis aliud. &c.* Et tract. de convers. ad Clericos describens miseriam conditionem peccantium, utpotè cum sibi tot mala accumularent per peccata, & sibi metipsis noceant, subdit: *Neg, id quidem (peccare) inimicitiarum studio gerimus, sed stupore quodam insensibilitatis internæ, effusum siquidem animus damna interiora non sentit, quia nec intus est, sed in ventre forsitan, aut sub ventre, denig, & animus quorundam in patinis, quorundam in loculis invenitur.* Adde Aristotelem, qui in Ethica frequenter dicit: *Nemo aspiciens ad malum operatur.* Ergò malum non potest habere rationem finis, quia malum, quia nequit habere rationem, ut ametur, & consequenter bonitas sola vera, vel apprehensa erit causalitas finis in actu primo.

IV.

Probatur primò: Nihil potest habere rationem finis in actu primo, quod nequit esse bonum, sed malum quia malum nequit habere rationem boni, ergò nequè rationem finis, patet ma. ex Aristotele I. Ethic. 17. ubi dicit: *Quod uniuscujusque bonum est, hoc finis est.* probatur mi. si malum deberet posse habere rationem boni, deberet posse constituere objectum suum amabile, hoc nequit facere, quia alioquin amabile esset & non esset, quia esset odibile. ergò.

Probatur secundò: Sicut se habet intellectus ad verum, & falsum, quoad assensum & dissentium, ita se habet voluntas ad bonum & malum, quoad velle & nolle, sed intellectus non potest assentiri falso, quia tali, ergò nequè voluntas velle malum, quia tale. Nec refert, quòd voluntas dicatur potentia libera, quia manet bene libera, quòd, sicut bonum potest non velle, ita malum possit non nolle, nec major libertas ei concedi debet, quam per rationem, aut autoritatem demonstrari possit.

V.

Causalitas finis in actu secundo consistit in motione.

Dico 2. Causalitas finis in actu secundo consistit in motione ac determinatione formali, qua movet voluntatem. Hæc est Connimb. quos sequitur Pontius.

Probatur, quia voluntas movetur à fine ad producendum effectum, ergò datur talis motio, sed ex suppositione, quòd detur, nihil impedit, quò minus sit causalitas finis, & frustra requiritur aliqua alia causalitas, ergò causalitas finis in illa motione consistit.

VI.

Dices: Causa finalis est causa partialis subordinata efficienti, sed potest haberi motio illa sine causalitate efficienti, ergò illa motio non est causalitas. R. dist. mi. potest haberi motio sub denominatione causalitatis, nego mi. sub ratione sua, quòd omnia intrinseca, concedo mi. unde tunc illa motio, quæ non est quid distinctum ab ipso fine cognito, tantum habet rationem objectivam, non verò formalem, habet verò rationem formalem, quando voluntas seipsam Physicè movet.

Dico 3. Finis non causat secundum esse cognitum, sed secundum esse reale. Hæc est Doct. I. d. 1. q. 4. Et sentus ejus est, quòd finis non moveat præcisè, & reduplicative sumendo in quantum est cognitum, sed in quantum realis est entitas.

Probatur primò: Illud causat in fine, quod movet voluntatem ad agendum, ad eligendum media, sed hoc facit finis secundum suum esse reale, ergò.

Secundò: Illud movet, quod abest, & quod acquiri debet, sed esse reale abest, & acquiri debet; ergò secundum esse reale movet.

Tertiò: Illud movet ad agendum, quo acquisito cessat motus, sed acquisito fine secundum esse reale cessat motus, ergò finis movet secundum esse reale, probatur mi. quia dum Titius acquirit Moxvio dignitatem Ecclesiasticam, vel sæcularem, cessat applicare media, requirere patrocinia, expensas sacre & similia, ergò. Sed in contrã

Arguitur 1. Omnis causa ex ratione sua formali debet esse prior suo effectui, sed in fine, & in bonitate ejus nihil est prius, quam esse cognitum, ergò finis causabit non secundum esse reale, sed secundum esse intentionale, seu cognitum. R. dist. mi. in fine & in bonitate nihil est prius secundum esse futurum, nego, secundum esse reale actuale, concedo; Itaque finis præexistit etiam, in quantum causat quoad esse reale futurum, non tamen actuale, idèd, aliud est dicere, causare secundum esse cognitum, & in esse cognito, quia etiam in hoc causat, sed non tanquam per rationem formalem causandi.

Instatur: Cujuslibet causæ virtus, dum actualiter causat, actualiter existere debet, sed esse futurum non habet actu virtutem causandi, ergò nequè causare poterit secundum esse reale futurum. Sed R. dist. ma. debet actualiter existere in se vel in alio, concedo ma. in se semper, nego ma. & dist. similiter mi. nego consequentiam, quia virtus existit in esse cognito, quod esse, si sumatur pro rebus significatis, virtutem habet causandi, si verò sumatur pro seipso præcisè, in quantum dicit cognitionem formalem, non habet illam virtutem, sicut contingit in signis & vocibus rerum, quæ si sumuntur pro seipsis, falsæ sunt, si vero accipiuntur pro suis significatis, veræ.

Urgetur: In bonitate apprehensa non poterit esse cognitum accipi pro suo significato, ergò saltem in eo finis causabit secundum esse cognitum præcisè: probatur ant. quia illa bonitas nulla est ante apprehensionem, quia secundum esse reale, objectum tale bonum non est, alioquin non esset apprehensa, ergò. R. negando ant. cujus probationis consequens distingo; ergò bonitas apprehensa habet rationem finis, si objectivè sumatur, concedo, si formaliter, seu pro actu apprehensionis, nego consequentiam. Itaque dum dico, quòd esse reale debeat movere, non intelligo, nisi esse reale.

reale objectivum, non vero actuale, quod revera aliud non est, quam effectus.

Arguitur 2. Si Esse cognitum non moveret in genere causae finalis, sequeretur, illam cognitionem esse puram conditionem, sed hoc dici nequit, ergo. probatur sequela, quia nulla conditio variat speciem alicujus causae, sed cognitio variat speciem in potentis appetitivis, quia appetitus naturalis, animalis, & rationalis differunt ex eo solum, quod primus tendat in rem non cognitam, secundus cognitam sensu, & tertius intellectu, ergo. *R.* negando mi. cum probationis ma. quia videmus, quod potentia, & actus tantum extrinsece distinguantur, & per variationem conditionalem, & circa idem objectum formale, diversos specia actus haberi posse patet de amore viae & patriae, de cognitione Dei intuitiva, & abstractiva &c.

QUAESTIO III.

De Effectibus Finis.

In causalitate finis hic est ordo: Primo enim Agens intellectuale apprehendit aliud quod sibi conveniens per cognitionem sufficientem, nam, ut ait D. Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 2. *Invisi amari possunt, incognita nequaquam,* cognitione habitata voluntas ex naturali sua inclinatione & propensione in bonum, illud amat, affectat & desiderat; Amore, effectus, & desiderio concepto eadem voluntas toto conatu adlaborat, qui & qualiter rem desideratam acquirere, & adipisci possit, intellectus vero ipsi lumine suo demonstrat plures vias, modos & occasiones, quae omnia media dicuntur, quibus res acquiri potest, qua propositione facta voluntas unum eligit potius, quam alterum, & haec omnia inter terminos intentionis. Postmodum vero, postquam voluntas elegit sibi media, incipit per executionem ea applicare, & ordinare ad finem amari acquisitionem, sine illo accepto latatur, gaudet, & sibi complacet in consecutione; sit exemplum vulgare de Medicina: Primo enim intellectus proponit homini laboranti febribus sanitatem, quam ager incipit amare, desiderare & affectare, postea accedit iterum intellectus, & proponit voluntati media, quibus acquiri possit, nempe venae sectionem, sudorem, cholerae expurgationem, qua propositione facta voluntas eligit sectionem, & applicat se, ut exequatur & sanitatem acquirat, sanitas finis fuit, eoque accepto, voluntas latatur, gaudet, & amat de consecutione sanitatis, in eaque quiescit. De his ergo quaritur, an debeant omnes illi actus, qui intercedunt, effectus finis dici? ad quod Respondeo &

Dico I. Desiderium & amor, a quo incipit finis causalitas, & series reliquorum actuum, non est ejus effectus. Ita Doctor q. 4. prologi. Et Scotus: communiter contra Mastrium. Et Probatur ex Doctore citato, ubi ait: Finis non est causa nisi in quantum amatus, & desideratus movet efficiens ad efficiendum, &c. sed finis, antequam ametur & desideretur, ipse non est

amatus & desideratus; ergo antequam ametur, non causet; subsumo; sed finis deberet causare, antequam ametur & desideretur, si amor & desiderium esset ejus effectus, ergo amor non est effectus; nullus enim effectus est, antequam sua causa causet.

Dices: Ille est effectus finis, qui propter ipsum fit, sed amor ille, & desiderium fit propter finem, ergo erit effectus finis. *R.* dist. ma. qui propter ipsum fit sub ratione finis, concedo ma. sub ratione subjecti, nego ma. & distinguo etiam mi. similiter, & nego consequentiam.

Dico 2. Media non habent rationem effectus respectu finis, sicut nec consequutio, aut amor sublequens consequutionem & possessionem.

Probatur Conclusio quoad singulas partes, & primo quidem de mediis, quia haec habent suum esse, antequam finis intendatur, ut patet de Medicina, quam Deus creavit, sicut & Medicum, & prudens eis tempore necessitatis utetur; nec refert, quod Medicinae non nunquam prius attemperentur, quia hoc tantum per accidens est, nec per hanc attemperationem esse suum accipiunt. Probatur de ipsa consecutione & possessione, quia haec non fit propter aliud, sed nihil est effectus finis, nisi, quod est propter aliud, ergo. probatur mi. quia nemo habet & possidet finem, eoque fruitur, ut habeat, possideat, & eo fruatur, ergo.

Probatur denique tertia pars: Tum, quia gaudium non fit propter finem, sed per finem: tum, quia, sive gaudium & delectatio subsequens quaratur, sive non, fit finis, tum denique, quia acquisito reali sine cessat motus finis intentionalis, sed gaudium illud non cessat tunc, sed primo incipit, ergo illud gaudium non causetur a fine, adeoque non erit ejus effectus. Sed si quis minus rigorose loqui vellet, existimo, quod omnia enumerata in hac conclusione admitti possent esse effectus finis, etiam sub ratione finis, quia omnia subsequuntur ex fine intentionaliter sumpto. Quidquid tamen sit de his

Dico 3. Consultatio de mediis, eorumque electio, executio, & applicatio sunt veri effectus causae finalis, seu finis. Haec est communis, &c.

Probatur, quia haec omnia elicit voluntas, ut allecta & mota ab ipso fine, ergo sunt effectus finis; probatur ant. Quia ideo consultat de mediis, ea eligit & applicat, quia amat & desiderat consequi finem, ergo. Nec refert, quod finis illos effectus non attingat immediate, sufficit enim, quod mediate eos attingat.

QUAESTIO IV.

Quanam Agentia agant propter finem?

Imprimis certum est, nihil posse dici agere propter finem, quod sensu & ratione caret, nam, cum agere propter finem aliud non sit, quam ex electione comparare media ad unum certum finem determinata, quam electionem cum habere nequeant, nec propter finem agere dici possunt: Unde quamvis saepe di-

III.

IV.

Media non habent rationem effectus.

V.

Consultatio & electio &c. finis est effectus.

I.

Quae sensu caret nequeunt agere propter finem.